

VENEMAA PANGANDUS

Kaupo Pollisinski

Järgnev artikkel analüüsib Venemaa pangandussektorit, mis on Vene majanduse kõige kiiremini arenev osa. Samas on tegu vastuolulise sektoriga. Panku on palju ja enamasti on need väiksed. Pangandusturul domineerivad mõned väga suured ja riigi omanduses olevad pangad; riigi osatähtsus pangandusturul on üle 40%. Venemaa pangandussüsteem on oma killustatuse ja pankade väiksuse tõttu rahavahendajana Venemaa majanduses siiski nõrgem, kui kiiresti arenev Venemaa majandus vajaks.

2005. aasta lõpus oli Venemaal 1258 panku. Hoolimata pankade arvu silmnähtavast vähenemisest¹ arenes pangandussektor kiiresti. Pankade varad kasvasid aasta jooksul (2004. aasta oktoobrist 2005. aasta oktoobrini) 36%, erasektorile antud laenude kogumaht suurenes 47% ja kodumajapidamistele antud laenude kogumaht ligikaudu kaks korda. Märgatav oli ka pankade kasvutendents – väikeseid panku jäi vähemaks, suuremaid tekkis juurde (vt tabel 1).

Tabel 1. Venemaa pankade jaotus põhikapitali suuruse järgi 2005. aastal (mln eurot*)

	Alla 0,08		0,08–0,26		0,26–0,79		0,79–1,59	
	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
1. jaanuar	73	5,6	133	10,2	232	17,9	225	17,3
1. detsember	56	4,5	108	8,6	208	16,5	212	16,9
	1,59–3,96		3,96–7,93		Üle 7,93		Kokku	
	arv	%	arv	%	arv	%		
1. jaanuar	211	16,2	191	14,7	234	18,0	1299	
1. detsember	226	18,0	205	16,3	243	19,3	1258	

* Arvutatud Venemaa Keskpanga RUB/EUR kuu keskmise kursi alusel rubladest.
Allikas: Venemaa Keskpank

Vaatamata kiirele kasvule ja suurele kasumlikkusele on **pangandussektori kapitaliseeritus siiski väike** – 2004. aastal 6% SKPst. Umbes kolmandikul pankadest on omakapitali rohkem kui 4 miljonit eurot, samas kui ELi kapitaliiniimumi nõue pankadele on 5 miljonit eurot.

Venemaa pangasüsteemi nõrkusele rahavahendajana viitab ka tema sisemajandusliku mõju võrdlus teiste üleminekumajandustega (vt tabel 2).

¹ 01.01.2005 oli Venemaal registreeritud 1299 krediidiasutust; 01.12.2005 oli neid 1258.

Tabel 2. Venemaa pangandust iseloomustavad näitajad suhtena SKPsse 2004. aastal

	Varad	Hoiused	Laenud	M2
Valgevene	29,6	17,2	15,5	20,3
Tšehhi	89,9	67,0	35,2	46,8
Eesti	104,2	40,5	48,2	46,8
Ungari	71,4	41,4	47,0	48,1
Läti	120,1	37,1	53,3	47,6
Leedu	47,1	28,2	27,2	36,9
Poola	53,9	36,8	28,6	43,4
Venemaa	44,0	24,1	26,6	34,3
Ukraina	43,9	30,3	31,4	45,8

Allikas: Rahvusvaheline Valuutafond

Killustunud ja hajutatud Venemaa pangandussektoris domineerivad üksikud suupangad.

2004. aasta lõpu seisuga hõivasid riiklikud pangad varade mahu põhjal 41% pangandussektorist (sh Sberbank 28%, Vneštorgbank 6%, Gazprombank 5% ja Vnešekonombank 2%). Ülejäänud 1295 pankade osakaal kokku oli 59% turust. Viimatinimetatute hulgas domineerivad suurtele finants- ja tööstusgruppidele kuuluvad pangad, nagu näiteks Alfa-Bank (Alfa), Rosbank (Interros), Sobinbank, Petrokommertsbank ja URALSIB (LUKOIL), MDM-Bank (MDM), Trust & Investment Bank ja Menatep (Menatep²).

Venemaa pangasüsteem on kontsentreerunud ka piirkondlikus ja omandi mõttes. Ligi 60% tegutsevatest krediidasutustest asub Venemaa Keskföderaalringkonnas, sh 50% kõigist krediidasutustest Moskva linnas (vt tabel 3). Krediidasutuste territoriaalne paiknemine näitab üldjoontes ka vastavate piirkondade majanduslikku edukust. Sealjuures paistab silma Moskvas asuva peakontoriga krediidasutuste laienemine teistesse piirkondadesse ja vastupidise protsessi puudumine.

Vene panganduse kontsentratsioon on kõrge ka omandi mõistes (vt tabel 4). Neli suuremat riigipanka on nii suurimad laenuandjad kui ka hoiustajad. Üldse kontrollib riik kas föderaalsete/ piirkondlike võimuorganite või riigiettevõtete omandi kaudu 21 panka. Nende pankade käes on 70% elanikkonna hoiustest ja 40% majandusele antud laenudest. Paljud regionaalsed pangad on oma piirkonna monopolistid. Vene pangandusturu “vana tegija” on Sberbank (Hoiupank), millel on 500 korda enam filiaale kui suuruselt järgmisel Venemaa jaepangal.

Sberbanki erahoiuseturu osa vähenes 2000. aasta 75%lt 2004. aastal 60%ni peamiselt teiste riiklike pankade turule tungimise tõttu. Praeguses majanduspoliitilises olukorras, kus riik on

² YUKOSE suuraktsionär.

Tabel 3. Krediidiasutuste piirkondlik jaotus Venemaal (2005. aasta 1. septembri seisuga)

	Krediidi- asutusi	% kogu- arvust	Tegutsevaid filiaale	% filiaalidest	Kõik kokku	% kogu- summast
Venemaa Föderatsioon	1270	100,0	3283	100,0	4553	100,0
Keskringkond	724	57,0	728	22,2	1452	31,9
sh Moskva	639	50,3	135	4,1	774	17,0
Loodepiirkond	84	6,6	374	11,4	458	10,0
sh Peterburg	42	3,3	129	3,9	171	3,8
Lõunapiirkond	128	10,1	470	14,3	598	13,1
Volgamaa	150	11,8	662	20,2	812	17,8
Uuralid	67	5,3	385	11,7	452	9,9
Siber	74	5,8	446	13,6	520	11,4
Kaug-Ida	43	3,4	218	6,6	261	5,7

Allikas: Venemaa Keskpank

Tabel 4. Venemaa panganduse omandipõhine struktuur 2004. aasta lõpus (% üldisest pangandusstruktuurist)

	Sberbank	4 suurimat riiklikku panka*	5 suurimat panka**	30 suurimat panka
Varad	28	40	43	66
Laenud majandusse	30	38	44	
Hoiused	42	52	54	72
sh elanike hoiused	60	67	68	79

* Sberbank, Vneštorgbank, Gazprombank, Vnešekonombank

** Eelmised neli ja Alfa-Bank

Allikas: Rahvusvaheline Valuutafond Venemaa Keskpanga andmete põhjal

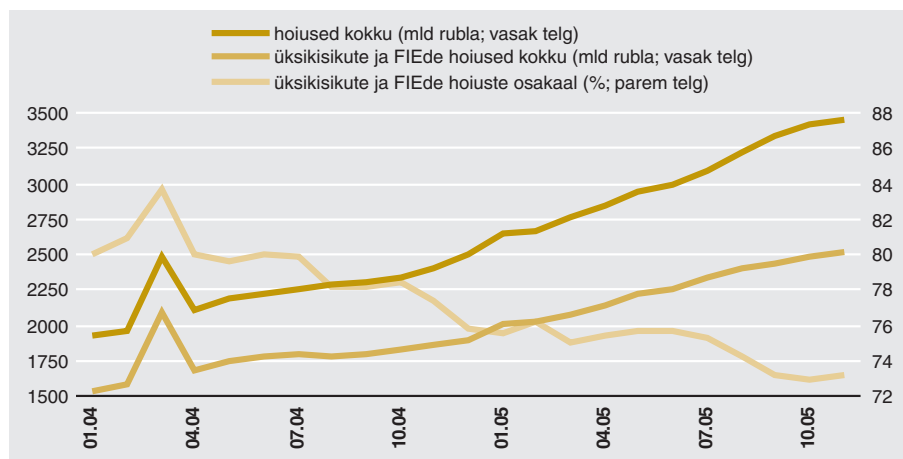
hakanud kontrolli majanduse võtmesektorite üle suurendama, on üsna keeruline ennustada, kas seda tehakse ka pangandussektoris.

Riik (ilma regionaalvalitsusteta) on oma osa ja koha pangandusturul üsna täpselt määratlenud kuue panga abil: Sberbank jääb üldjoontes kontrollima jaepangandust, Vneštorgbank välismajandustegevust, Gazprombank³ suures osas toormesektorit (Gazpromi kaudu), Vnešekonombank jääb riigivõla ametlikuks teenindajaks, Arengupank jääb rahastama riiklike strateegilisi arenguprogramme ning Põllumajanduse Arendamise Pank finantseerima põllumajandust.

³ Gazprombanki erastamisplaani pole keegi küll avalikult tühistanud, kuid riigi aktiivsus Gazpromi arendamisel viitab võimalusele, et seda võidakse ka teha.

2004. aasta lõpuks oli välisosalus 131 Venemaa pangas, 33 panka olid täielikult välisomanike käes. Kolm täielikult välisinvestorite omanduses olevat panka mahub 30 Venemaa suurima panga hulka. Mitteresidentide osalus Venemaa panganduses on siiski tagasihoidlik: 2000. aastal oli see 10,7%, langes 2003. aastal 5,2%ni ning kerkides 2004. aastal 6,2%ni. **Välisomanduses pangad on olulised konkurentsikitajad Vene pangandusturul** – emapankade kaudu⁴ hea ligipääs välisfinantseerimisele võimaldab neil Venemaa "kodupankadest" soodsamaid ja laiemas valikus pangateenuseid pakkuda. Kogu väliskapitalist, mis Vene pangad 2004. aastal välismaalt kaasasid, langes 50% välisomanduses pankadele⁵.

2005. aasta 1. novembril oli Venemaa pankades 3446 miljardi rubla (ligikaudu 101 miljardi euro) väärtuses hoiuseid, millest veidi üle 73% olid üksikisikute (ja füüsilisest isikust ettevõtjate) hoiused (vt joonis 1). Hoiusesummade järsk muutus 2004. aastal tähistab palga-, pensioni- jm indekseerimise suurt hüpet 2004. aasta jaanuaris. Üldises hoiustestruktuuris on märgatav ettevõtete hoiuste osatähtsuse pidev suurenemine, mis stabiliseerus 2005. aasta juunis. Arvestades tootmiskulude (sh toormehinnad, palgakulud) kasvu, võib ettevõtete hoiusemaht siiski taas vähenema hakata. Ligikaudu kolmandik kõigist hoiustest vaadeldaval perioodil on tasapisi alaneva trendiga valuuta-hoiused (st rubla tugevneb).

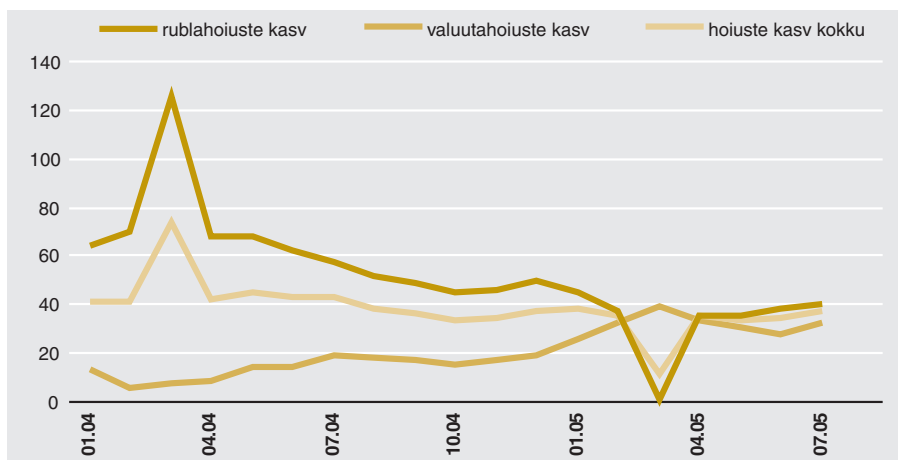
Joonis 1. Hoiused Venemaa pankades

Allikas: Venemaa Keskpank

⁴ Venemaal lubatakse tegutseda ainult välispankade tütarpankadel, mitte filiaalidel.

⁵ Venemaa Keskpanga andmetel kaasasid Vene pangad 2004. aastal välisraha 7,6 mld USA dollari ulatuses.

Hoiusemahu kasv rublades on siiski veidi petlik. Aasta arvestuses mõõdetud hoiuste kasv on alates 2004. aasta märtsist püsinud 40% lähedal, mida ei saa samas kuigi aeglaseks pidada (vt joonis 2). Rubla- ja valuutahoiuste erinev dünaamika näitab hoiustajate (ehk eraisikute) usaldust ühe või teise vastu. Lähitulevikus hoiuste kasvu kiirenemist oodata ei ole. Venemaa elanikud naudidavad tarbimisrõõme.

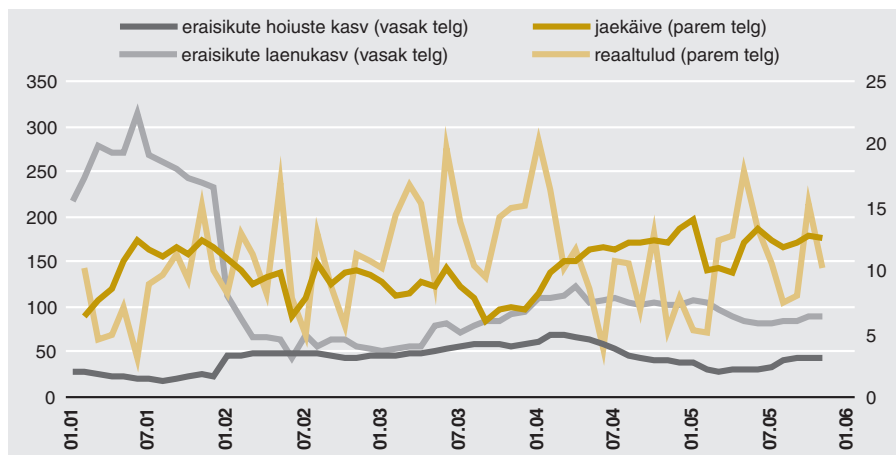
Joonis 2. Hoiuste kasv (% aasta arvestuses)

Allikas: Venemaa Keskpank

2005. aasta septembris lõppes Venemaa **hoiusekindlustussüsteemi** komplekteerimine: 1183 süsteemiga ühinemise taotluse esitanud pangast sai keskpanga heakskiidu 1150. Tagasilükatud taotluste hulgas oli ka kolm sellist pank, mille olid esitanud 200 suurima panga hulka kuuluvat rahaasutust Venemaal. Seega peavad 150 ülejäänud Venemaal end seni pangaks nimetanud asutust sellest nimetusest loobuma ja oma tegevuse lõpetama või mõnd muud tüüpi rahaasutusena edasi tegutsema. Nii näeb ette praegune kord.

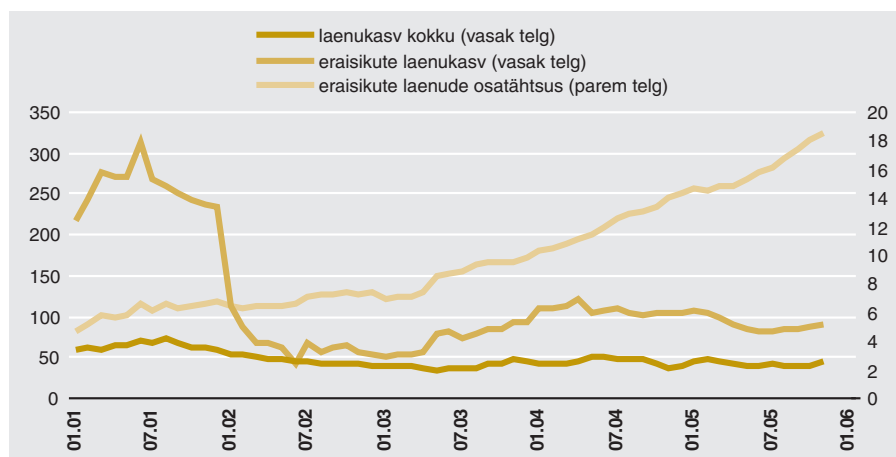
Venelaste tarbimisvalmidus ja -vajadused on nii suured, et eraisikute laenukasvu tempo on kaks korda kiirem kui hoiuste oma (vt joonis 3). Selle taga on reaaltulude valdavalt kiire kasv 2005. aastal.

Laenukasvu hoog küll kahaneb, aga on ikkagi suhteliselt kõrge (vt joonis 4). Eraisikute laenukasv on ligi kaks korda suurem kui ettevõtete oma. Elanike laenumaht moodustas aga 2005. aasta oktoobri lõpus 18,5% väljastatud laenude kogumahust.

Joonis 3. Eraisikute hoiused, laenud ja tarbimine (% aasta arvestuses)

Allikas: Venemaa Keskpank

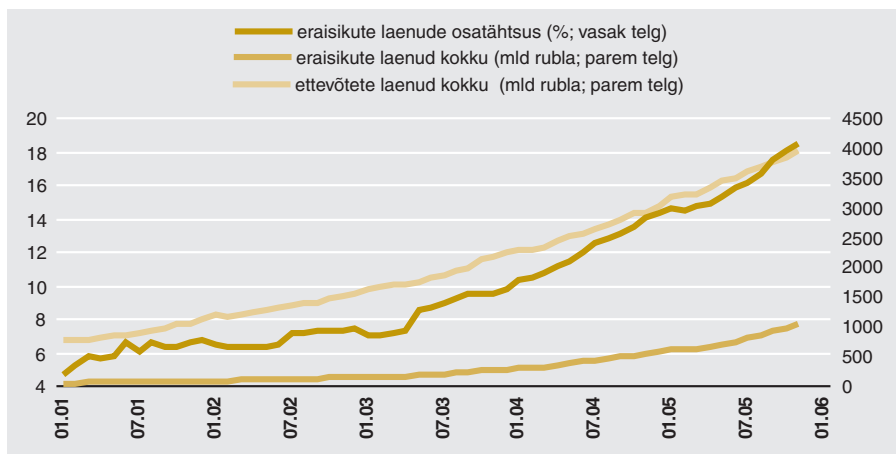

Joonis 4. Laenukasv (% aasta arvestuses)

Allikas: Venemaa Keskpank

Ettevõtlussektor on siiski suurem laenaja (vt joonis 5). Ettevõtetele antud laenud⁶ moodustavad 70% (3948 mld rubla ehk 116 mld eurot) kõigist laenudest (5609 mld rubla ehk 165 mld eurot). Eraisikute laenuaktiivsus, mis on peamiselt seotud eluaseme soetamisega, kasvab aga ligi 2,6 korda kiiremini kui ettevõtete oma (vt joonis 6). Ettevõtete 35%ne laenukasv 2005. aasta oktoobris aasta arvestuses on küllalt kõrge, kuid selle langustrend viitab siiski pankade vähenevale osatähtsusele ettevõtete investeerimistegevuses ja finantseerimises üldse. Samuti võib see olla märk (Venemaa pangandusele jõukohase) ettevõtluse passiivsuse suurenemisest.

Venemaa panganduse suurim ja aina süvenev mure on **kodumaise laenuressursi ja väljastatud laenude suur vahe** (vt joonis 7). Laenumaht ületas 2005. aasta oktoobri lõpus hoiuste mahtu 1,63 korda, mis tähendas selleks hetkeks 2163 miljardi rubla (64 mld euro) suurust ressursipuudust. See tuli vähemalt osaliselt välismaalt sisse laenata. Kaksteist kuud varem oli vahe 1071 miljardit rubla (29 mld eurot⁷) ehk 2,2 korda väiksem. **Juhul kui majanduse olukord muutub Venemaa jaoks ebasoodsaks ja laenuvõtjad ei suuda enam oma kohustusi täita, võib see osutuda üheks suuremaks ohuks Vene pangasüsteemile.**

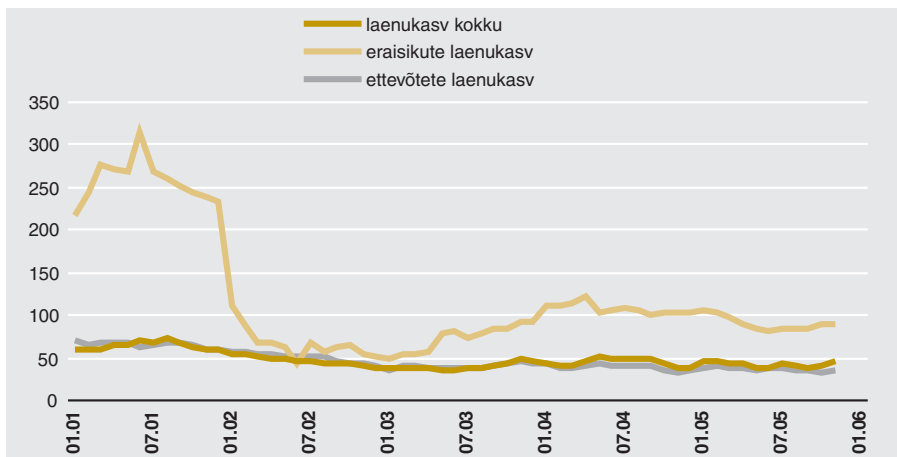

Joonis 5. Eraisikute ja ettevõtete laenud (mld rubla)

Allikas: Venemaa Keskpank

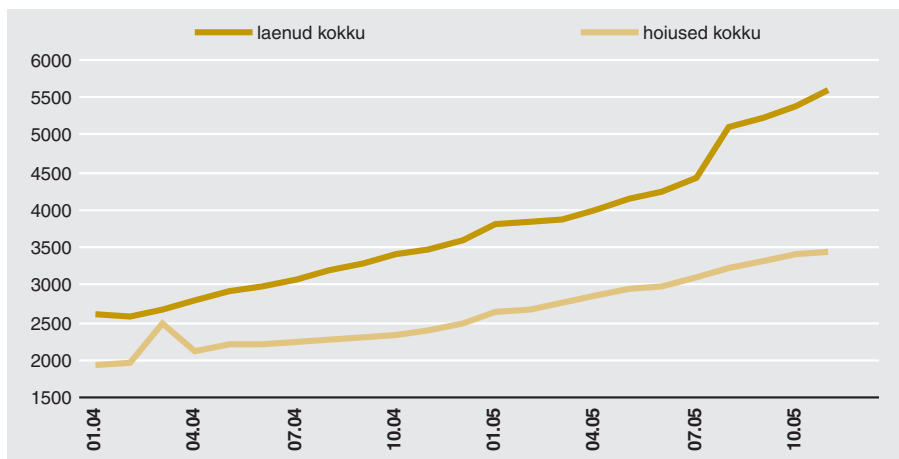
⁶ 01.11.2005. aasta seisuga.

⁷ Arvutatud Venemaa Keskpanga 2004. aasta novembri keskmise RUB/EUR kursi järgi.

Joonis 6. Eraisikute ja ettevõtete laenukasv (% aasta arvestuses)

Allikas: Venemaa Keskpank

Joonis 7. Laenud ja hoiused (mld rubla)

Allikas: Venemaa Keskpank

Pangad katavad umbes 15% oma laenuressursi vajadusest välislaenude abil. Tähelepanuväärne on see, et ettevõtete (mittefinantssektori) võetud välislaenud ulatusid 40%ni pankade väljastatud laenude mahust (vt tabel 5). Vene majanduse suured laenutahtjad on lihtsalt nii suured, et Venemaa enda pangasüsteem ei suuda neid teenindada, kuid nad pääsevad ise rahvusvahelistele rahaturgudele laenama. Tegemist on peamiselt toormesektoriga, mis on tänase Vene majanduse alustala.

Tabel 5. Laenukasv Venemaal (mld eurot*)

	01.01.05	01.10.2005	Kasv
Laenud pankadest	102,0	154,8	1,52x
Pankade välislaenud	14,8	23,3	1,57x
Ettevõtete välislaenud	43,7	63,7	1,46x

* Arvutatud Venemaa Keskpanga vastavate kuude keskmiste kursside põhjal.
Allikas: Venemaa Keskpank